

Türk-İslâm Ahlâkı

- **Türkçülüğün Esasları** (*Ziya Gökalp*)

Büyük milletlerden her biri medeniyetin hususî bir sahasında birinciliği ihraz etmiştir. Eski Yunanlılar bedîiyatta, Romalılar hukukta, Beni İsrail ile Araplar dinde, Fransızlar edebiyatta, Anglo-Saksonlar iktisatta, Almanlar musiki ile metafizikte, **Türkler de ahlâkta birinciliği kazanmışlardır**. Türklerin muhtelif ahlâk dairelerine taallûk eden ahlâkî mefkûreleri:

Vatanî ahlâk

Eski Türklerde vatanî ahlâk çok kuvvetliydi. **Türk nereye gitse “yurd-ı aslı”yi unutmazdı**, çünkü, atalarının mezarı oradaydı. **Çocukluk çağı, baba ocağı, ana kucağı orada bulunurdu**.

Tatar hakanı, Hun ülkesinden hiçbir mahsulü olmayan, ziraatsız, ormansız, madensiz, ahalsiz bir arazi parçasını istedi. Kurultay bu faydasız toprağın verilmesini söylemişken, Mete **“Vatan bizim malımız değildir, mezarda yatan atalarımızın ve kıyamete kadar doğacak torunlarımızın bu mübarek toprak üzerinde hakları vardır**. Vatandan -velev ki bir karış kadar olsun- yer vermeğe hiç kimsenin salâhiyeti yoktur. Binaenaleyh, harb edeceğiz.” diyerek Tatarların üzerine yürüdü.

Türk ilhanları emperyalist değildi. Çünkü yalnız Türk illerini birleştirmekle iktifa ediyorlar, başka milletlerin ülkelerini fethetmeye çalışmıyorlardı. Hunların ilk ilhanı Mete'nin, iki defa Çin devleti eline geçtiği halde, imparatorluğu kabulden imtina etmesi bu iddiamıza bir delildir. Sulh ahlâkını Atilla'da bile görürüz. **Atilla'ya en muzaffer bulunduğu muharebeler esnasında, her ne vakit sulh teklif edilmişse derhal teklifi kabul etmiştir**.

Orhon Kitabesi'nde **Türk hakanı** şöyle diyor: “Ben hakan olunca, gündüz oturmam, gece uyumadım. Türk milleti açtı doyurdum, çıplaktı giydirdim, fakirdi zengin ettim”. Türk milleti de hakanını kaybettiği zamanlar “devletli bir millettim. Devletim ve şevketim hani? Hakanlı bir millettim hakanım hani? Hangi hakana işimi gücümü vereyim?” diye sızlanırdı.

Bilhassa, **bizim gibi siyasî düşmanları çok bulunan milletler için, en büyük istinatgâh, vatanî ahlâk olabilir**. Vatanî ahlâkımız kuvvetli bulunmazsa ne istiklâlimizi, ne hürriyetimizi, ne de vatanımızın tamamiyetini muhafaza edemeyiz. O halde Türkçülük her şeyden ziyade “millet” ve “vatan” mefkûrelerine kıymet vermelidir.

Meslekî ahlâk

Eski Türkler mesleğe “yol” derlerdi ve yolda büyüğü, soyda büyükten ileri sayarlardı.

Eski Türklerde idare eden sınıf “torunlar, kamlar, uyruklar, bitikçiler” namıyla dört yola ayrılmıştı. Sonraları, Osmanlı devrinde bunlardan **“mülkiye, ilmiye, seyfiye, kalemiye”** namları verilen dört tarîk vücuda geldi. İktisadî meslekler de bunlardan ayrı olarak mevcuttu.

Anadolu Selçukîlerinin son zamanlarında **“Ahîler”** tarikatı, meslekî teşkilâtları “Fütüvvet” şiarına istinat eden **zaviyeler** halinde teşkil etti. Fütüvvetin lügavî mânası “babayığitlik”tir. İstilahî mânası “dünyada ve ahirette halkı nefsine tercih ve takdim eylemek”dir. Osmanlı devrindeki **“esnaf loncaları ve kethüdalıkları”** bu eski Ahîler teşkilâtının devamından ibarettir.

Aile ahlâkı

Eski Türklerde ailenin dört derecesi vardı: Boy, sop, törkün, bark.

Boy- Eski **Oğuzlarda aile adı “boy” ismiydi**. Fakat, Avrupa'daki aile adlarının aksine olarak, küçük addan evvel gelirdi. “Salur Kazan, Kayan Selcik” isimlerinde birinci kelimeler boy adı olup ikinci kelimeler küçük addır. Mamafih, boy adının küçük addan sonra geldiği de vâkidir. **Yunus Emre'deki Emre kelimesi, Oğuz ilinin “İmre” boyundan başka bir şey değildir**.

Oğuzlarda her boyun kendisine mahsus bir “damga”sı, bir “ongun”u, bir “söyük”ü vardır. Oğuzlarda her boy sürüleriyle hazinelerini kendi damgalarıyla nişanlardı. Yakutlarda “boy”a “sip” adı verilir. Bu kelime Anadolu Türkçesinde “sop” şeklini almıştır. **Boy devri geçtikten sonra soy isimleri aile ismi olmağa başladı**: Çapanoğulları, Kozanoğulları gibi.

Törcün- Mahmud-ı Kaşgârî'ye göre bir hanede oturan asıl aileye, eski Türkler “törcün” derlermiş. **“Törcün” Türklerde baba ocağı dediğimiz şeydir**. Ocağın ateşi hiç sönmek icap

ettiğinden, büyük ve ortanca kardeşler, evlenerek törkünü terkettikten sonra, **törkünde ocak bekçisi olarak küçük kardeş kalırdı. Türkler, yurt gibi ocağı da unutmazlardı.**

Bark- Eski Türklerde, bir delikanlı evlenecek yaşa gelince, bir kahramanlık imtihanı geçirerek, il meclisinden yeni bir ad alırdı... **Evleneceği sırada, aile emvâlinden mirasını peşinen alırdı.** Alacağı kız da “yumuş” namıyla bir cihaz getirirdi. Bu cihaz evinin ve akrabasının verdiği hediyelerden mürekkepti.

Gelinle güvey mallarını birleştirerek, müşterek bir ev sahibi olurlardı. Bunlar ne erkeğin baba ocağında, ne de kızın törkünü nezdinde oturmazlar, **yeni bir ev kurarlardı.** Bundan dolayıdır ki **Türklerde, her izdivaçtan yeni bir ev doğardı. İzdivaca “evlenmek” ve “ev bark sahibi olmak” denilmesi de bundan dolaydır.** Eski Türklerde ev, zevc ile zevcenin müşterek malıydı. Bu sebeple evin erkeğine “ev ağası” denildiği gibi, evin hanımına da “**ev kadını**” unvanı verilirdi.

Rahtî (cinsî) ahlâk

Eski Türklerde, kadınlar umumen “amazon” idiler. Cündilik, silâhşörlük, kahramanlık Türk erkekleri kadar Türk kadınlarında da vardı. Kadınlar, doğrudan doğruya, hükümdar, kale muhafızı, vali ve sefir olabilirdi.

Hakan tek başına, bir elçiyi huzuruna kabul edemezdi. **Elçiler ancak sağda hakan ve solda hatun oturdukları bir zamanda, ikisinin birden huzuruna çıkardı. Şölenlerde, kurultaylarda, harb ve sulh meclislerinde, hatun da mutlaka hakanla beraber bulunurdu.** Hakanın hükûmette şeriki olan hatuna “**Türkân**” unvanı verilirdi.

Bir hanım sultanın, elişiyile meşgul olduğuna taaccüp eden bir İranlıya cevabı: “Benim ailem içinde bütün kadınlar, benim gibi, daima elişiyile uğraşırlar. Biz sultanlar, böyle el işiyile uğraşmazsak ne ile meşgul olacağız? Havaiyat ile mi? Böyle bir şey bizim soyumuza yakışmaz. Biz, saltanat işlerinden fârig olduktan (boşa çıktuktan) sonra, boş kalmamak için, fakir kadınlar gibi, **hep elişleriyle ve ev işleriyle uğraşırız.** Bu hareket, soyumuz için, bir şeyn (ayıp/kusur) değil, belki büyük bir şereftir.”

Medenî ahlâk

Medenî ahlâk, bilhassa fertlerde, şahsiyetin yüksek olmasına istinat eder.

Medenî ahlâkın menfî ve müsbet olmak üzere iki türlü gayesi vardır. Menfî gayesinde esas “**adalet**”tir. Adalet, fertlere hiç bir suretle tecavüz edilmemektir. Müsbet gayesinin esası ise şefkattir. **Şefkat,** fertlere daima iyilik etmektir. Medenî ahlâkın ikinci bir müsbet gayesi daha vardır ki o da, **yapılan mukavelelere sadık kalmaktır.** Türklerin bu faziletlerde ne derece yüksek olduğunu Türk tarihi göstermektedir.

Beynelmîlel ahlâk

Milletlerin birbirine hayırhah (iyilik sever) ve hayırkâr (iyilik yapar) olmasına “beynelmîlel ahlâk” namı verilir. **Eski Türkler, başka milletlerin dinî, siyasi, harsî mevcudiyetlerine hürmet ederlerdi.** Hattâ, kendilerine “iç il” ve başka milletlere “dış il” namlarını vererek, **bütün milletleri bir sulh dairesi içinde, bir beynelmîlel câmia dahilinde görürlerdi.** “İl” kelimesi eski Türkçede “sulh dairesi” mânasına idi.

Eski Türklerin mağlûp milletlere, sonradan kapitülasyon namıyla başına belâ olan fevkalâde müsaadeler ihsan etmeleri, Türk harsındaki beynelmîleliyetçiliğin bir neticesidir. **İstikbalde, milletler cemiyeti, şimdiki gibi yalandan değil, gerçekten teşekkül ederse, bunun en samimî azası, hiç şüphesiz Türkiye devleti ve Türk milleti olacaktır.**

Hülâsa, her milletin yeryüzünde icra edeceği tarihî ve medenî bir misyonu vardır. **Türk milletinin misyonu ise, ahlâkın en yüksek faziletlerini fiiliyat sahasına çıkarmak, en gayr-ı mümkün zannolunan fedakârlıkların ve kahramanlıkların mümkün olduğunu isbat etmektir.**

***

- **Büyük Türkiye Ahlâkı** (Ergun Göze)

Büyük Türkiye Ahlâkı şüphesiz **Türk-İslâm ahlâkıdır.** Bu ifade bir ayırımı değil, bir beraberliği belirtmek içindir. Gerçekten İslâmın doğuşundan önceki Türk ahlâkı tetkik edilirse görülecektir ki Türk ruhu islâmî beklemektedir. İslâm ahlâkı için en temiz bir tarla, rahmet bekleyen, sürülmüş, açılmış bir tarla halindedir.

İslâmdan önce de Türklerin ahlâkının temeli kahramanlıktı. Büyüğe saygı, küçüğe sevgi, yalansızlık, civanmertlik, devlete ve âileye hürmetti. Zina ve vatan ihaneti bunun için ölümle cezalandırılıyordu. Temizlik, yoksula yardım, borçluyu borcundan kurtarma, öksüze muavenet ve en nihayet misafirperverlik.. İslâmdan önce dahi Türkler arasında misafir o kadar mukaddesleşmiştir ki, İslâmın misafir kelimesi, Türk'ün Tanrı kelimesiyle birleşerek "**Tanrı misafiri**" gibi harika bir senteze ulaşmıştır.

Araştırmalar, Türklerin, yanibaşlarında **domuz** yetiştirip yiyen Çinlilerle asırlar süren komşuluklarına rağmen, domuz eti yemediklerini isbat etmiştir.

Türkler, bu temiz ve kahramanca yaşayış içinde "**Devler Kurma İradesi**"nin şampiyonları olarak bekleyiş halinde, hareketli muazzam bir kütleyi ve enrjiyi teşkil etmişlerdir. Ve bunun neticesi, galiba, **kılıç zoruyla islâma girmeyen tek kavim** olmak şerefini kazanmışlardır.

Zaten **bekledikleri "İslâm"dı, İslâm ahlâkı idi...** Yoksa dün müslüman olup ertesi gün İslâm âleminin başına geçmek mümkün mü?

Bu kendini buluşun sermestî'si içinde Türk'ler, Peygamber sevgisini, cihad aşkını ahlâklarına mihrak yapmışlardır. Birisi ruhun en iç fezasına doğru insanı, diğeri "Türkler ayda harp olsa merdiven kurup çıkarlar" dedirtecek kadar kâinatı hedef alan bu iki mihrakın "sentezi" "**Fetih rûhu**"dur. Meyvesi ise cihanşümül "Fetih makinası".

Tahta değil ata çıkan ve Haçlı belâsı yüzünden aşağı yukarı at üstünde yaşayan ve ölen Sultan Kılıçarslan Kudüs'e doğru yola çıkan Haçlıları imha ederken, aynı bağlılıkla, kılıcını yüreğinin emrine vermişti.

Bütün Sultanlar aynı bağlılıkla **alimleri ayakta karşılayıp, sağ taraflarına oturtur** olmuşlardı. Dağ Türkü yeni şevkle, gramer alimi ve filozof olmuştur.

Büyük Türkiye Ahlâkı tamamlanmıştı. Böylece iki hadisin sırrı ayan olmuştu. Birisi "Türkler hücum etmezse onlarla çarpışmayınız", diğeri de "Ben mekârimi ahlâkı itmam için gönderildim".

Gerçekten, Türkler İslâmın bekleyicisi gönüllülerdi ve **Ahir zamanın kılıçlı peygamberi, Türklerin Büyük Ahlâkını itmam etmişti (tamamlamıştı).**

Büyük Türkiye Ahlâkı, böylece tebellür ediyordu: **Kılıç, kalem ve bu ikisine yol gösteren "tertemiz yürek".**

Artık bundan sonraki Türk Tarihi bu ahlâkın meyveleridir.

***

- **Türk halkının ahlâk değerleri** (Prof. Mehmet Kaplan)

Karacaoğlan'ın şiirlerini okurken, Türk halkının değer hükümlerini ifade eden bir koşmasına rastladım. Bu yazıda , onun üzerinde durmak istiyorum.

Dinle sana bir nasihat edeyim

diye söze başlayan Karacaoğlan Türk halkının temel değerlerinden birini ortaya koyuyor:

Hatırdan gönülden geçici olma

"Hatır" ve "gönül" eski Türk kültürünün anahtar kelimeleridir. Ana, baba, hoca, arkadaş veya komşunun bize yaptığı **iyilikleri unutmak veya onları yok farzetmek** Türk ahlâkına uymayan bir davranıştır. Hayvanlar bile kendilerine iyilik (veya kötülük) yapamı hatırlarlar. İyilikleri hatırlamak, bizi başkasına karşı saygılı olmaya çağırır. **İyilik insanları birbirine bağlar, kötülük ayırır. Türk ahlâkında bilhassa ana, baba ve hocanın hatırı unutulmaz.** Bunların unutulması, aile, dostluk ve cemiyet bağlarını yok eder.

Bundan sonra Karacaoğlan yine Türk ahlâkında önemli yeri olan başka bir ahlâk düsturuna geçiyor:

Yiğidin başına bir iş gelince

Onu yâd illere açıcı olma

Bir insanın işlediği bir kusuru başkalarına yaymakla onu toplum nazarında lekelemiş oluruz. Eski Türk ahlâkında dedikodu son derece ayıp bir şey telakki olunuyordu.

İnsanlar arasında münasebeti kuran bazen de "söz"dür. Karacaoğlan da "söz"e önem veriyor. **İnsanların konuşurken yaptıkları hataları gözönüne alarak, daha ziyade susmayı, daha doğrusu dinlemeyi tavsiye ediyor:**

Mecliste ârif ol kelâmı dinle

El iki söylerse sen birin söyle

Dikkat edilirse, **Türk halkı çok dinler, az söyler, söyleyince de öz söyler**. Bunun gelenek ile edinilmiş bir terbiye olduğunu sanıyorum ve doğru buluyorum. **Gerçekten insanların başına birçok felâketler az dinlemek, çok konuşmaktan gelmiştir**. Fakat bugün bu âdaba da riayet edilmiyor. Herkes nutuk çekiyor. Çocuklar ana ve babalarına, öğrenciler hocalarına ders veriyorlar.

Ahlâkın temeli iyiliktir. Karacaoğlan da Türk halkının bu temel inancını tekrarlıyor:

Elinden geldikçe sen iyilik eyle

İyilik, sırf iyilik olduğu için, karşılık düşünülmeden yapılmalıdır. İnsanlar kendilerine yapılan iyilikleri unutmazlar. Karacaoğlan da buna inanıyor:

Sen iyilik et de o zayi olmaz

Darılıp da başa kakıcı olma!

Tevazu da eski Türk ahlâkının temel unsurlarından birisidir. Türk-İslâm ahlâkına göre gurur ile şeytan arasında sıkı bir bağlantı vardır. Şeytan insana “çamurdan yapıldı” diye secde etmemiştir. Halbki Tanrı, bu çamuran vücuda kendi ruhundan “nefh” etmiştir. Karacaoğlan gururlanmamak için daha akli ve tecrübî sebepler buluyor. Dediği şöyle:

İl ârifdir yoklar senin bendini

Dağıtırlar tuzağını fendini

Alçaklarda otur gözet kendini

Katı yükseklerden uçucu olma

Gururlu kimse, kendine fazla güvenerek, karşısındakini küçümser. Halbuki Karacaoğlan’ın dediği gibi eloğlu ârifdir. Siz gurur yatağında uyrken, düşmanlarınız bendinizi yoklar ve tuzağınızı dağıtır.

Karacaoğlan koşmasının bundan sonraki dörtlüklerinde şu iki öğüdü veriyor:

Sev seni seveni zayi etme emek

Sevenin sözünden geçici olma

÷

Seni bir mecliste hacil düşürür

Kötülerle konup göçücü olma

Bize gelecek tehlikeyi en iyi bizi sevenler bilir. Bundan dolayı onların sözlerine değer vermemiz gerekir.

***

- **İslâm ve İnsan** (Nurettin Topçu)

Müslümanlık

Türlü sefaletlerle ihtirasların parça parça böldüğü hasta bir vücudu andıran İslâm dünyası, en bedbaht devirlerinden birini yaşıyor ve **her İslâm memletinde ruhtar birbirinden ayrılmış, birbirlerine saldırıyor. Bu hâlin sebebi, İslâmın temeli ve Kur’ân’ın özü olan ahlâkın kaybedilmiş olmasıdır.**

Bugünkü müslümanlar, birtakım geleneksel hareketleri dikkat ve titizlikle yapmaktan başka endişesi olmayan, ilkçağın ve ilkel devrin sihirbazlarını andırıyor. **Kur’ân harikası olan ilâhi ahlâk İslâm diyarında çoktan gömülmüştür.**

Her dinin esasında ilâhî iradeye iştirak ve ona teslim oluş vardır. Bu halin gerçek gayesi, ruhun yükseltilmesidir. Buna ahlâklılık denir. **Bütün dinler, insanların ahlâkını yükseltmeye çalışmışlardır.**

Her din ahlâkında bulunması şart olan esaslar vardır ki onlarsız her hangi bir ahlâk sistemi dinî sayılamaz. Bu esaslar, ilâhilik temeline dayanan **menfaatsizlik, sonsuzluğa uzanma, aşk ve samimîlik**dir.

Menfaatlar, hırslarımızın zehirli yemişleridir. Her biri ayaklarımıza vurulan birer zincirdir. Onlarla Allah’a gidilmez.

Sonsuzluğa uzanmayan hareket de Allah’a götürmez. **Sonu olan hareketler ve tatminlerle tükenen istekler** dünya hayatımızın düzenini sağlayıcı olurlar... Sonu olan varlıklara ve tatmin ile nihayetlenen hareketlere bağlanırken Allah’tan ayrılıyor ve din dünyasının dışına çıkmış oluyoruz.

Hıristiyanlıkla ruh dünyasının güneşi gibi parlayan ve **İslâm da kemâline ulaşan aşk** ise bize Allah’ı tanıtan yetidir. Aşk olmadan insan gibi yaşamak da boş bir iddiadır. Dinde kaideler ve ahkâm, aşkın kaynağından fıskırmış olduğu halde, aşkı anlamadan doğrudan doğruya kaidelere bağlanmak taassup denilen körlüğe götürür.

Samimilik, dindarlıktan hiç bir zaman ayrılmaz. İnsan, samimiliği kaybettiği anda Allah'tan uzaktadır. Samimilik, kendi ruhunun derindeki yaşayışını hareketleriyle ve bütün irâdesiyle takib etmek, başka deyimle kalbinin yolunda yürümek demektir. Kalbin emirlerine uymasını bilmektir. Sahtekâr aklın ve menfaatların galebesi onu ortadan kaldırır.

Aşk hiçbir zaman büyük kalabalığın hayranlığı ile kuşatılmamıştır. O bilakis ıztırabın dostudur.

İslâm ahlâkı

Çocuk itaatsiz, insan hörmetsiz.

Cemaata İslâm nûrunun özü olan hörmet ahlâkını aşılacaksınız.

Şiddete düşman, rahmetle şefkate hayran olmasını bileceksiniz.

Din terbiyesi şahsiyet terbiyesidir. Dindar çok seven ve sevgiden örülen bir şahsiyetin sahibidir.

Dindarlık, ilmi, san'atı, ahlâkı ve insanlığı severek Allah'a ulaşmaya kaabiliyetli bir ruh örgüsüdür. Dindar için, din düşmanı yoktur. Sadece Lûtuftan mahrum olan gaafil ve zavallılar vardır. Gerçek dindarın kalbinin kaidesi, Mevlâna'nın tübesine yazılı şu ilâhî davetten başka olmamalıdır:

“Gel! Gel! Nereden gelersen gel! Kâfirsen de, rind isen de, putperestsen de gel! **Bizim dergâhımız ümitsizlik dergâhı değildir. Yüz kere tövbeni bozmuş olsan da gel!**”

Taif'de dinini yayarken halktan gördüğü ezâ ve cefâyâ rağmen beddua etmeyerek “**ben rahmete memurum**” diyen büyük Peygamber'in açtığı yol hilâfına etrafa lânetler ve ithamlar yağdıranlar yok mu, İslâmın içinden ve asıl düşmanları işte onlardır.

Din terbiyesi hayâ terbiyesidir.

Din terbiyesi merhamet terbiyesidir.

Din terbiyesi hörmet terbiyesidir. İnsana, eşyaya, toprağa ve bütün varlıklara hörmet...

Âlemde ahlâktan daha güzel, daha gerçek bir şey yoktur.

Bunu bilen Eflatun hayır idesini bütün idelerin üstüne koymuştu. Sonra Hıristiyanlık merhametin ilâhîliğini anlatmak ve onu insanda yaşatmak sûretiyle, ahlâk idealine aşkı ve ebediliği getirdi. Kur'an'da ise ahlâki kemâl, yani insan bütünlendi. İnsan tamam oldu. **İnsanlığın ahlâkı Kur'an'la tamamlandı.** Biz beşerin bu en ileri ahlâk davasının dokuzyüz yıl mücahitleri olduk.

Fütuhat, kılıcın olmadan evvel ahlâkıdır. Sonunda da ahlâkımızın yaşatıcısı olmuştur. Daha başlangıçta Mekke'yi fetheden, Peygamberin ruhu olduğu gibi, İstanbul'u alan Fatih'in kılıcı idiye de **fethin anahtarı Akşemsettin'in rûhaniyeti idi.** Mısır'ı alan Yavuz'un azmi ise ondaki ilâhî destek ve teminat, Zembilli Ali Cemâli'nin ruhunda aranmalıdır... Başka bir örneği, içinde yaşadığımız şehrin mabedleriyle mukaddes âbidelerini birkaç yıl önce ziyaret eden Kenyalı Müslümanın şehadetinde arayacağım. Bu zat demişti ki: “**Bu camilerle âbidelerin sade harebeleri kalmış olsa, bu sizi ebedî yaşatmaya kâfidir!..**”

Biz bir ahlâk tarihinin çocuklarıyız; ne ırk, ne iktisad endişeleri ahlâkımızı sarsamaz. Ruh ve ahlâkımızla kabre varacağız, onlarla ebediyete ulaşacağız.

Bazılarının yaptığı gibi, ahlâkı dinden veya dini ahlâktan ayırmak, insanın iç dünyasını yine kendisinden ayırmak demektir. Zirâ ahlâk esasında dinî olgunluktan ayrı bir şey değildir. **Ahlâk, hayvanî hayattan insanî hayata geçiştir.**

Esasen din ile ahlâk dışında, sonsuzluğa göz diken gerçek ideal yoktur. San'at, sadece bu idealin yolunu açan bir ameleliktir. Ahlâk prensipleri, dinin vahy olunan esaslarından çıkarılmalıdır. İnsanlığın ahlâk tarihi, dinlerin tarihidir. **Ahlâk insanlaşmaksa, din insanlığımızın da üstüne yükselme iradesidir.**

İslâm ahlâkına gelince, **ahlâk İslâm dininin özü, esası ve bizzat kendisidir.** Müslüman olmak, İslâm ahlâkına sahip olmaktır, onu kendinde yaşatmaktır. Akıl ve hikmet gözüyle de **Kur'an'da en büyük ve esaslı yer tutan, ahlâktır.** Tarihî kısım, ahlâkî esası tamamlayıcı mahiyettedir. Pek küçük yer tutan ahkâm ise, yine ahlâkın hareketlerimizdeki zarurî tatbikatını göstermektedir. Müslümanlığın **huy güzelliği** olduğunu söyleyen Peygamber, İslâm dâvasının veciz ifadesini ortaya koymuştur.

İbadet, bu tek varlığın huzurunda yaşadığımız sonsuza hörmet hâlidir. Kemâle eren hörmet hâlinde insan, varlık yükünden sıyrılıp nefsinde hiçliğe kavuşmuş durumda, hakikatte herşey olan bütünün huzurundadır. İbadet diye adlandırılan bu temaşada huzurunda bulunduğumuz “vahdet” den başka bir şey yoktur ve olamaz. Onun kemâl mertebesine kadar ibadet edenle edilenin ikiliği mevcuttur. Kemâl mertebesinde mâbudan başka bir şey kalmıyor.

Ahlâk yapımızın ilk ve temel mayası hörmettir. Hörmetin en güzel tahlilini yapan Kant onu şöyle anlatıyor: “Vicdan dediğimiz pratik akılda barınan ve **kendini beğenme vehmini yok etmek** sûretiyle vicdanın önündeki engelleri ortadan kaldıran ahlâk duygusunun adı hörmettir. Hörmet, insanadır, eşyaya hörmet edilmez. Büyük sayılan bir adamın karşısında varlığım eğilir, fakat ruhum eğilmez. Burada hörmet yoktur. Benimkine üstün karaktere sahip alelâde, lâkin temiz ruhlu bir insanın karşısında ruhum eğilir. İşte hörmet budur. Hörmet duyduğumuz anda kendimizi büyümüş, yükselmiş, kendi varlığımızın üstüne yükselmeye, hattâ bütün varlıkların üstüne yükselmeye kabiliyet kazanmış buluyoruz.”

İslâmda her hikmetin başı olan Allah korkusu, tam ve gerçek hörmetten başka bir şey değildir. Allah’a yaklaştıran ibadet ise, hörmetimizin ifadesi ve bizzat kendi kendimize tasdik ettirilmesi sûretiyle bizde arttırılmasıdır.

Önce hep birbirimize hörmetle işe başlayacağız. Birliğe ulaştıracak yol, hörmet yoludur: İlme hörmet, ecdada hörmet, bütün samimî isteklere hörmet.

Evvelâ Kur’ân’a hörmet edilmelidir.

Allah’ın en büyük nimeti aklın meyvası olan **ilme hörmet edilmelidir.**

Eşref-i mahlûkat olan **insana hörmet edilmelidir.** Müslüman olarak büyük küçük, kadın erkek, fakir zengin hep birbirimize karşı hörmet borçluyuz.

Aşk, hörmetin vecd halinde yaşanmasıdır.

Nihayet **hayata hörmet** etmek lâzımdır. Zira bu hayatın gerekçesi olan kader plânı da yine Allah’ındır.

Hörmet, benliğimizden taşarak âleme yayılan bir hal olunca, her şeyin, her varlığın ve özellikle her insan ruhunun nefsimizden ziyade sevilmesi demek olan **merhameti** doğuruyor.

Bir zulüm karşısında mazlûmdan ziyade zâlimin vicdanına, bir sultanın saltanatına esir olan ruhuna, haksızlık rejimi olan kapitalist sistemde fakirlerden önce zenginlerin rezil olan ruhuna acımak, gerçek merhamete uygun davranıştır. Ama merhamet, esasında bunların hepsinin üstünde bulunuyor. O, bütün varlıklara küllî irade olarak uzanamayışın, bütün sefaletleri kemâle ulaştıramayışın yalvaran azabıdır. Ümitsizlikle beraber bulunmaz, ya gayz, ya hased olarak erir. **Ümit deryasında ise bitmeyen dua olur. Allah’a uzanır, ibadet olur.** Âleme ve insanlara çevrilir, gayret, feragat ve hareket hâline girer.

Aşk içinde eriyen kalb, sanki damla damla merhamet olarak bütün varlıkları sarar, kucaklar.

İçimizdeki ilâhî cevher olan merhameti karartan, kin ve hasetlerimizdir. İnsan, kendi cevheri olan merhameti kaybettikten sonra acaba var mıdır?

Âdil insan, merhametli ve mesûl insandır.

Müslümanı başka insanlardan ayıran onlardan fazla merhametli oluşudur. Kâfirler gibi müfsitler ve münafıklar da merhametsiz olanlardır. **İmansızlar merhametsizdirler.**

İnsandan başka varlık merhamet taşıyor. Merhameti bize tanıtmaya yarayan, merhemetimizi besleyen, parlatan ibadet, oruç tutmaktır. Oruç; ruhu, nefis ile bedene esir olmaktan kurtarır. **Orucun bize verdiği ilâhî ders, merhamet dersidir.**

Din bir günah-sevap nizamnamesi veya sıkı kaideler mecellesi değildir.

İslâmda kabul olunan cihad, aşkı ezmeye çalışan nefislere karşı yükseltelen isyandır.

İslâm ahlâkının üçüncü esası hizmettir. Her samimî ve menfaatsiz hizmet, hareketlerimizle Allah’ın aranmasıdır.

Hizmet ahlâkını İslâmda sembolleştiren müessesese, zekâtıdır.

Var olmak, Allah’ın hizmetinde olmak demektir. Biz kaderimizin hizmetkârıyız. İlâhî emirden başka bir şey olayan kaderi olduğu gibi karşılamak, onu kahramanca karşılamaktır. Miskin, kaderden sıyrılıp kaçmak isteyendir. Kader perdesinin arkasında esrar âlemi duruyor. Kadere hayran olmasını bilmezsen bu perdeyi kaldıramazsın. Kaderine dost ol ki, bu perdenin ucundan tutup kaldırasın. Orada esrar âlemini temaşa edeceksin... **Samimiyet, kaderi ile dost yaşamaktır.**

İçimizde en mes’ut, en zengin ve en kuvvetli insan, hizmetini hiç kimseden ve hiçbir varlıktan esirgemeyenimizdir. **Hizmet, aslında ilâhî emirdir ve ibadetle aynı yapıdadır.** Gerçek hizmetin ne olduğunu merhum Abdülaziz Bekkine’den dinleyelim: “Her şeyde olduğu gibi Hakka kulluğun da bir şekli ve sûreti, bir ruhu ve mânâsı vardır. Hakka kulluğun ruhu ve mânâsı, kendisine lâyıf olan mevkiini teslim ettirebilecek derecede Hakkı tanımaktır ki, buna **iman** deriz. Şekil ve sûretine gelince; o da Hakkın emrine uyarak, kendisi de dahil olmak üzere bütün halkına hizmet etmekten ibarettir ki, buna da

ubûdiyet veya **ibadet** deriz... Hülâsa, Hakka kulluk için halka hizmet yol olduğu gibi, Hakkı bilen için de halka hizmet borç olmuştur.”

Müminin bütün hayatı, halka hizmet hayatıdır. “Usanmaz kendini insan bilenler halka hizmetten!”

***

- **Bozulduk, ama düzelebiliriz** (*Yavuz Bahadıroğlu*)

1700’lü yılların sonuna kadar Londra Ticaret Odası’nda şöyle bir yazı asılıydı: “**Türklerle alış veriş et!**”... Aynı yıllarda Hollanda Ticaret Odası’nda yapılan herhangi bir oylama eşit çıkarsa, Osmanlılarla ticaret yapan tüccarın oyu iki sayılır ve onun oy verdiği taraf kazanırdı: Yani bizimle salt ticari münasebeti bulunanların bile Avrupa’da böyle bir ağırlıkları olurdu. Bu ağırlık bizim yürek cevherimizden oluşurdu.

Avrupalı gezginler tespit etmiş, meselâ “**Türkiye Seyahatnâmesi**”yle meşhur Fransız gezgin Du Loir, 1650’lerdeki ahlâki yapımızı tüm insanlığa, aşağıdaki çarpıcı cümle ile örnek göstermiştir: “Hiç şüphesiz ki, **ahlâk bakımından Türk medeni hayatı bütün cihana örnek olabilecek vaziyettedir.**” Herhalde bu ahlâki yapı kendiliğinden oluşmadı. Nasıl oluştuğunun ipuçlarını sonraki cümlede veriyor: “Osmanlılar, ihtiyaçlara ve çocuklara büyük ilgi, sevgi ve şefkat gösterirler.”

İşin püf noktalarından biri galiba bu: **Osmanlı aile içi ilişkileri sağlam tutmuş**, ailenin yaşlılarına “öf” dedirtmemeyi esas almıştı. Çocuklar bu örneklerle göre yetişirdi.

Kendisi iflah olmaz bir İslam düşmanı olan İngiliz Sefiri Sir James Porter, XVII. Yüzyıl Osmanlı ailesindeki sevgi ve dayanışma ruhundan gıpta ile bahseder: “Baba sevgisi çok kuvvetlidir. **Çocuklarda sonsuz bir itaatle birlikte, evlâtlık göreviyle ilgili olabilecek her şeye karşı sarsılmaz bir bağlılık görülür...** Osmanlılarda çocukların analarıyla babalarına karşı besledikleri sevgi ve hürmet, özellikle takdire değer.”

Fransız yazar A. Brayer diyor ki: “**Çocuklar arasında küfürleşme ve yumruklaşma görülmez.** Bunlar **İslâm terbiyesiyle** ıslah edildikleri için, kendi aralarında sakın sakın oynayıp eğlenirler.”

İşin özü ve özeti Brayer’in “İslâm terbiyesi” vurgusu yaptığı yerdir: Uzaklaştığımız nokta da işte o temeldir. Bu sistemi tabiatıyla önce anne baba hazmetmeli, anlatarak değil, yaşayıp paylaşarak çocuklarına aktarmalıdır.

İngiliz yazar Thornton: “Sâde bir din olan İslâmiyeti, çocuklar, analarıyla babalarından öğrenirler” diyerek tam bu noktaya vurgu yapıyor. Ve aşağı-yukarı her şeyi açıklayan flaş bir cümle:

“**Türklerin ahlâki, çocuklukta, iyilik telkini alarak değil, toplumda kötü örnek görmeyerek gelişir...**”

Bence işin nirengi noktası budur. **Günümüzde kötü örnek çok**, iyi örnek ise “yok”denecek kadar az. Çocuklarımız “kötü örnek”lerle iç içe büyüyor. Sonuçta “kötü” ve “kötülük” normalleşiyor, sıradanlaşıyor, tabiatıyla da kanıksanıyor. Bu durumda kendimiz (anne ve baba) “iyi örnek” olmak zorundayız...

Yani “adam gibi çocuk” yetiştirmek için, **önce anne-babaların “adam gibi adam” olmaları lâzım!** O kadar bozulduk ve cahilleştik ki, ne bizi bize anlatan örnekleri biliyoruz, ne kendi kıymetimizin farkındayız. İkiyüz yıldan beri pompalanan “Biz adam olmayız” tekerlemesi ruhumuza işlemiş durumda: Geçmişimizi analiz edip güncellemek gibi bir derdimiz yok.

***

- **Biz eskiden, eskiden..** (*Abdurrahman Dilipak*)

Biz eskiden Hz. Ömer’i örnek alır, onu anlatırdık. Sahi şimdi ne oldu bize. (Fe eyne tezhebun!) **Bu gidiş nereye!** (*Tekvir 26*).

Hz. Ebûbekir halife seçilince ilk hutbesinde şöyle dedi: “Ben sizin en hayırlınız olmadığım halde sizin başınıza halife seçildim. Ancak Kur’ân nazil olmuş, Hz. Peygamber aleyhisselam dinin hükümlerini açıklamıştır. **Sizin en zayıfınız, hakkı alınıncaya kadar benim yanımda kuvvetlidir.** Ben ancak Hz. Peygamber’in yoluna uyarım. Kendiliğimden bir şey icad edici değilim. Eğer iyilik yaparsam bana yardımcı olun. Eğer **sırat-ı müstakimden kayarsam beni düzeltiniz...**”

Hz. Ömer’den bir örnek: Hasan Basri dedi ki; Orada seferden dönen bir sahabe gördüm ve o şöyle diyordu: Hz. Ömer halife olduğu dönemde bizi Irak’a gönderdi. Allah’ın yardımıyla fetih

gerçekleşti.. Yanımızda ganimetlerle Medine'ye geldik. Kendisine ganimetleri takdim ettik. O da **ganimetleri eşit olarak aramızda paylaştırdı**. Fakir ve yetimlere bir pay ayırdı. Sonra şöyle dedi: Ey Muhacir ve Ensar; şu dünya zevki için oğul babayı, kardeş kardeşi öldürmesin. Daha sonra kalktı ve arkasında sahabeden birkaç kişi olduğu halde yürümeye başladı. İçlerinden bazısı bazısına şöyle dedi: Şu önümüzde yürüyen adamın imanına bakın, Yüce Allah onun eliyle Kısra ve Kayser'i dize getirdi, doğunun ve batının kapılarını açtırdı. Ancak o sırtında yamalı cübbesi ile ortalıkta dolaşüyor. Keşke ona yakışır bir cübbe giyse. Daha hoş ve lezzetli yemekler yese ve misafirlerine ondan ikram etse..

Hz. Ömer, bir gün hutbe okurken cemaate sordu: "Eğer ben eğrilirsem ne yaparsınız?" Cemaatten biri cevap verdi: "**Seni kılıçlarımızla doğrulturuz**". Hz Ömer yerinden indi ve secdeye kapandı ve dedi ki, "Allah'ım, Sana hamd olsun. Ömer eğrildiği zaman onu bu cemaat içinde düzeltecek kişiler var, Sana şükürler olsun."

Yine bir başka Cuma hutbesinde Hz. Ömer, "Ey insanlar, dinleyin ve itaat edin!" der. Bu söz üzerine bir sahabi ayağa kalkar: "Ne dinler ne de itaat ederiz!" der. Hz. Ömer, "niye" der. O zat halifeye o anda üzerinde bulunan yeni elbiseyi gösterir ve "**Yâ Ömer! Giymiş olduğun bu elbisenin hesabını vermedikçe seni dinlemeyecek ve sana itaat etmeyeceğiz!** Zira Beytülmâl'den sana da bana da aynı kumaş düşmüştü. Ben kendime ondan bir elbise yaptırmadım. Görüyorum ki, sen kendine bir elbise yaptırmışsın. Bu nasıl oldu?" der. Hz. Ömer oğlu Abdullah'a "Kalk oğlum, bu elbisenin hikâyesini anlat!" der. O da "**Bana da, babama da birer parça kumaş düşmüştü. Ben hakkımı ona verdim. Şu anda üzerinde gördüğünüz elbise ikimizin hakkından meydana gelmiş bir elbisedir.**" Bunun üzerine sahabi, "Konuş ey Allah'ın Peygamberinin Halifesi, şimdi seni hem dinler hem de itaat ederiz" der.

O sahabi eksik ve yanlış bilgi sebebi ile itiraz etmişti. Hz. Ömer ise onu anlayışla ve olgunlukla karşıladı. İşte İslâm bu! Bizim inancımızda, körü körüne itaat yok. Akli kiraya vermek yok. Haksızlıklar karşısında susmak yok!

***

- **Edep bir tac imiş** (*İskender Pala*)

Edep kelimesi "zarafet, usluluk, söz ve hareketlerde güzel hal üzere bulunma" gibi anlamlar taşıyor.

Bir tür kişilik ve karakter özelliğini anlatan bu kelimenin muhtevası insanı ar ve utanç verici hallerden muhafaza eden hasletleri içerir. Tabiri caizse o bir gen dizilimidir ki var olduğu bünyeyi maddî ve manevî huzura erdirir. İnsan bu gene sahip ise bütün hareket ve söz türevleri içinde kaçınılması gereken şeyi derhal bilir ve hatta refleks olarak ondan kaçınır. Böylece kişi maddi ve manevi (iş hayatında, sosyal hayatta veya iç dünyasında) her türlü yanlışlığa düşmekten kurtulur, utanacağı şeylerden uzak kalır. Sonuçta **edepli insan güzel huy, zarif muamele ve hassas bir kişilik sahibi olur.**

İslamiyet'in geliştirdiği bilim, gramer ve şiir gibi konular -sırf insanı edebe yönelttiği, ona zarafet kattığı için- ilm-i edep, bununla ilgilenen kişiler de edîp olarak anılmaya başlanmıştır. Bu isimlendirme bize, doğu toplumlarındaki edep anlayışının din kaynaklı olduğunu gösterir ki zaten Cahiliye devrine ait bir edepten bahsedilemez. Hz. Mevlânâ "**Kur'an'ın manası ayet ayet edepten ibarettir**" mısramı bu bağlamda söylemiştir.

Edebin iki kısmı mevcuttur: Nefsî ve dersî... Nefsî olan edep, yukarıda söz ettiğimiz kişilik özelliğini teşkil eden gen yapısıdır ki bunun görünür biçimine **ahlak ve terbiye** diyebiliriz

"Edeptir tâc-ı Rabbanî

Komazlar her başa anı" (*Sunullah Gaybî*)

Dersî olan edep ise insanın amellerini düzenler ki eskiler bunu **âdâb-ı muaşeret** olarak bilirler ve gerek davranışların gerekse konuşmanın hatasız ve güzel olmasını sağladığını düşünürler

"Edep hoştur, edep hoştur İlahî

Edepsizlik hor eder pâdişahi" (*laedrî-anonim*)

İnsanın tavırlarındaki nezaket, zarafet ve zevk-i selim nasıl görünür bir şey ise, sözlerindeki güzellik ve incelik de aynı şekilde edep sayesinde bilinebilen, hissedilebilen hale gelir.

Nazik davranışlar nasıl hareketlerimizde bizi ayıplanmaktan, küçük düşmekten, hata yapmaktan koruyorsa (**Örtermiş ayıbını insanın hep / Ne güzel elbise esvâb-ı edeb - laedrî**); binaenaleyh söz söyleyeni de küçük düşmekten ve yanlışlıktan koruyacak edep konuları mevcuttur. Gramer, etimoloji, sözlük, imla, kafiye, şiir, retorik, söz ve manaya ilişkin sanatlar olarak sayabileceğimiz bu fenlerin

"edebiyat" genel başlığı altında anılmasının sebebi, söz edebini sağladıkları, ifadeyi mübtezel ve bayağı olmaktan korudukları, nezih bir üsluba büründürdükleri içindir.

Eski toplumları derinden etkileyen **tasavvuf, baştan sona edep** üzerine bina olunmuş gibidir. Âdâb (edepler), âdâb u erkân, âdâb u usûl... Hep güzel şeylerle birlikte olma ve kendini tanımanın her tarikata göre çeşit çeşit yolları... Edebe dair pek çok batınî ve zahirî tasnif, kural, risale ve tanım... Sufilerin her birine göre önem sırası kazanan edep yolları... Semboller ve ritüeller... **Eline, Diline, Beline (EDeB) sahip olma** şuuru... Ve herkesin ortak söylediği bir söz: "**Edeb yahû!**" Sonra da bir beyit:

**“Edep bir tâc imiş nûr-ı Hudâ’dan
Giy ol tacı emîn ol her belâdan”**

Günümüzde edep için "**karakter disiplini**" diyebiliriz. Bu disiplin, toplum içinde kişilerin birbirlerine karşı takınmaları gereken takdir edilesi tavırları düzenler. Şimdiki edebiyat her ne kadar dilin edeplendirilmesine yarıyorsa da nefsin edepli olması (güzel ahlak) dilin edebinden önemlidir. Yani **dili şiirle, sanatla mecazla güzelleştirmeden evvel ahlakı güzelleştirmek gerekir**. Bunun yolu iffet, vakar, sabır, merhamet gibi şahsî meziyetlere sahip olmak yanında gerçeğe saygı, adalet ve özgürlük gibi evrensel değerleri de benimsemekten geçer. Bu açıdan bakıldığında **çağımız, edebini kaybetmiş bir çağdır. Herkes nefsinin hevasına uymuş; para, mal, mülk, makam sarhoşluğundan başı dönmüş gibidir. Haddini bilmek, zarafet, nezaket, terbiye, hicap, utanma... Hepsi kaybolup gitmiş edep bahisleri**. "İnsanın edebi altınından hayırlıdır" veya "**Edep insanın ziynetidir**" sözleri unutulalı çok oldu. Belki de artık eskilerin tekke ve mektep duvarlarına astıkları şu beyti yeniden yazdırtıp sosyal mekânlara ve resmî kurumlara dağıtmanın zamanı geldi:

**“Ehl-i diller arasında aradım kıldım talep
Her hüner makbul imiş, illa edep, illa edep”**

Unutmayalım; edebini yitirmiş bir insan, toplum bünyesinde tehlikeli bir virüstür.

***

• **Başbuğ Velilerde 33 (Necip Fazıl)**

BAYEZİD (BESTAMÎ)

Ona dediler:

-Falanca su üzerinde yürüyor. Dedi:

-Taaccübe değmez.. Allah’ın su üzerinde yürüttüğü nice mahlûkları var.. Hiç birinin de Allah indinde değeri yok.

Dedi:

-**Gözlerini korusu; harama bakmaktan** ve başkalarının kötülüklerini görmekten..

-**Dilini korusu; Allah’ın zikrinde başka işlerle uğraşmaktan** ve başka bahis konuşmaktan..

-**Nefsini mürakabe ve muhasebe et!**

-**İlme yapış ve eşyanın hakikatini ara!**

-**Edebi muhafaza et** ve hadleri gözet!

-**Dünyadan uzak dur** ve ona kapılma!

-Halktan kaç, **ibadetten ayrılma!** Sünneti bırakma!

-Hilm ve **merhamet sahibi ol!** Ahlâkı tamamla!

ABDÜLHALİK (GUCDÜVÂNÎ)

Mânevî oğlu Evliya-yı Kebîr için kaleme aldıkları öğütler:

-**Her halinde ilim, edeb ve takvâ üstünde olasın;** eskilerin eserlerini oku; Sünnet ve cemaat çerçevesinden ayrılma!

-Fıkıh ve Hadîs öğren ve cahil sofilerden bucak bucak kaç!

-Namazı her zaman toplulukla kıl; fakat sakın imam ve müezzin olma!

-Hiç bir zaman **göze batmak ve sivrilmek isteme!** Bu istek felâkettir!

-Kimseye kefil olma ve halkın dedikodusuna karışma!

-**Az ye, az söyle, az uyu;** ve arslandan kaçır gibi kalabalıklardan kaç!

-Daima helâli ara ve şüpheliden perhiz et!

-**Çok gülme** ve bilhassa kakkahayla gülmekten kendini korusu!

-Herkesi şefkat gözüyle bak ve **kimseyi hakir görme** ve hor tutma!

-Kimseden bir şey isteme!

-Burnun kırık, **gözün yaşlı**, ibadetin hâlis, duan yalvarıcı, **elbisen sade**, yoldaşın derviş, **mayan ilim, evin mescid, dostun Allah olsun...**

• **Vefiler Ordusundan 333** (*Necip Fazıl*)

ŞAKİYK (Belhî)

İbrahim Ethem'e sordu:

-Geçim noktasından siz ne yaparsınız? İbrahim Ethem cevap verdi:

-**Bulunca şükrederiz, bulamayınca sabrederiz.** Şakiyk atıldı:

-**Horasan'ın köpekleri de böyle yapar.**

-**Ya siz ne yaparsınız?**

-**Bulunca dağıtırız, bulamayınca şükrederiz.**

ABDULKADİR (Geylânî)

Sefere çıkan çocuk Abdülkadir'e annesi babasından miras kalan kırk dinarı, onun koltuğunun altına, kaftanına, belli olmayacak bir şekilde dikeyiyor ve son söz olarak şöyle diyor:

-**Haydi sefere çık ve kemâl yolunda ilerle! Her işde doğruluktan başka dikkat ve gayen olmasın...**

Abdülkadir küçük bir kervan içinde Bağdad'a doğru yola düşüyor. Yolda birdenbire kervanın karşısına yolkesen, eşkiya takımı çıkıyor. Kervanı durduruyorlar ve herkesi, üstündeki mendile kadar talan etmeye başlıyorlar. O sırada eşkiyadan biri gelip Abdülkadir'e soruyor:

-Fakir çocuk senin de üzerinde bir şeycikler var mı?

-Var, kırk dinarım var!..

-Nerde?..

-Koltuğumun altında, kaftanıma dikili...

Azılı şakî, çocuğun kendisiyle alay ettiğini sanıp gülüyor. Eşkiyadan bir başkası da çocuktan aynı cevabı alınca, onu, reislerinin huzuruna çıkarıyorlar. Reis emrediyor, kaftanı kesiyorlar ve kırk dinarı orada buluyorlar. Eşkiya reisi hayretle soruyor:

-Nasıl oldu da orada para bulunduğunu bize itiraf ettin? Abdülkadir gülümsüyerek cevap veriyor:

-**Annem bana her işde doğru olmamı tenbih etti.** Hiyanet edemezdim!..

Gözlerini kan ve günah bürümüş olan hissiz eşkiya reisi, dikkatle ve saniyelerce Abdülkadir'in yüzüne bakıyor. Birden reisin gözleri bulanıyor, gözlerinden birer inci büyüklüğünde iki damla yaş beliriyor ve yüzü derin bir dikkatle dolu:

-Bakınız, diyor, **bu çocuk annesine ettiği ahde bu kadar bağlı ve ona hiyanet edemezken, ben bunca zamandır Allah ahdine hiyanet etmekteyim!** İşte şimdi bu çocuk benim kurtarıcım oluyor. Bütün kötülüklerden tövbe ediyorum!..

Reis emrediyor ve kervanda kimden ne alındıysa hepsi geriye veriliyor ve kervan selâmetle uğurlanıyor. Kalbleri yosunlu kayalar kadar sert eşkiya takımı da, şimdi kalbleri güvercin tüyü gibi yumuşak, çocuk Abdülkadir'in elinde tövbeye ermiş oluyorlar.

***

• **“HER DEM YENİ DOĞARIZ”** (*Nüzhet Erman*)

Yunus Emre

(ŞU ALTI SIKINTIYA KATLANMADAN OLMAZ)

Nimet kapısını kapatıp zahmet kapısını;

Böbürlenme kapısını kapatıp boyun eğme

Kapısını açmadan kul kısmı;

Rahat kapısını kapatıp gayret kapısını;

Uyku kapısını kapatıp uykusuzluk kapısını ve de

Zenginlik kapısını kapatıp yoksulluk kapısını açmadan;

Kul kısmı, **gözü doymazlık kapısını kapatıp**

Hazırlık kapısını açmadan ölüme...

Pişmiş sayılmaz!

(NEFSİNİ DİRİLTİNCEYE KADAR ÖLDÜR)

Sana zarar veremez
İyi tanıyorsan nefsinin, hakkında söylenenler!
(**Elindekiyle övünmek, kaybedince dövünmek**
Ve dört köşe olmak methedilince..)
İbrahim bin Ethem; “Kul kısmı”; önce
Bu üç perdeyi yırtmalı” der,
Yoksa ‘yakîn’e eremez!
(SUSMAKTIR HİKMETİN İLK BELİRTİSİ)
-Allah’tan korkar mısın, korkar mısın Allah’tan?
Sus! Bir şey söyleme!
‘Hayır’ desen küfür zira, ‘Evet’ dersen yalan!
Sözünden dönmez, şımartmadan över
Ve istenmeden verir fütüvvet ehlinden olan.
Daha hayırlıdır **eli açık** bir haydut,
Uğursuz ve cimri bir hâfızdan!
Eli boş dönmez ecel gelince,
İyi hazırlan!
Ne demiş Ma’ruf El-Kerhî:
-Bir yoksula verin gömleğimi ölünce;
Nasıl gelmişsem öyle ayrılmak istiyorum dünyadan!

o **Priya Kumar**'dan..

Her zaman, her bir gün, dünyayla yüzleşecek kadar güçlü olmalısın... Ancak, herşeyi yapamayacağını bilecek kadar zayıf ol.

Sana ihtiyacı olanlara yetecek kadar cömert ol. Kendi ihtiyacını bilecek kadar tutumlu ol...

Herşeyi bilmen gerekmediğine güvenecek kadar kuşkusuz ol... **Herşeyi bilemeyeceğini idrak edecek kadar akıllı ol.** Ancak, mucizelerin gerçekleştiğine inanacak kadar çılgın ol.

Neşeni herkesle paylaşmada istekli ol. Ancak, diğerlerinin kederlerini paylaşmada da aynı oranda istekli ol.

Diğerlerinin kaçırdıkları bir yolda önderlik edecek kadar istekli ol. Ancak, kendin kararsızlığa düştüğünde de rehberliği sürdürmeye aynı oranda istekli ol..

Başarılı olmuş bir rakibi ilk tebrik eden olacak kadar yürekli ol.. Ancak, başarısız olmuş bir diğerini tenkit etmekte isteksiz ol.

Sevgi ve şevkat bulduğunda sen de geri vermeye istekli ol... Ancak, özellikle seni sevmeyenleri daha çok sevdiğine emin ol, çünkü sen sevdiğin onlar da yavaş yavaş değişecektir..

Sen de değişeceksin... Her zaman, her bir gün... En önemlisi, **olabildiğinin en iyisi ol...**

o **Suyu arayan adam değil**

Suyun aradığı adam ol sen de

Sen doğu olursan güneş sana gelecektir

Sen kuşluk olursan kuş sende ötecektir

Her lâmbanın bir kuyusu vardır

Ordan aldığıyla aydınlanır (*Sezai Karakoç*)

o **Davranışı disiplin altına almak terbiyenin ta kendisidir. Dilimizi tutmasını becerebilirsek o zaman bütün yargılar düşüncenin sonucu olur; ruh da güzeli bulup kendini ortaya koyar;** bu ise tek tarzdır; adına da **kültür** denir. Kültürün dışında bizler, bir müzeyi ateşe veren, arkasından da bir tabloyu, sonra başka bir tabloyu kurtarmağ çalışan barbarlarız. (*Alain*)

o Necip Fazıl'dan:

“Ruhuma bir kefen bezi yeter de,

Yetmez aç nefsim sırma ve ipek.

.....

Kuyruk sallar, sonra hırlar ezâya

Benim nefsim, benim nefsim ne köpek!...”

o **“Sabrın sonu selâmet,**

Sabır hayra alâmet.
Belâ sana kahretsin;
Sen belâyâ selâm et!”

- Suâl: Ey velî, **insan nasıl olmalı**, söyle!
Cevap: Son ânda nasıl olacaksa hep öyle...
- Ziya Paşa’dan Terkîb-i Bend:

Allaha sığın şahs-i halîmin gazabından Zîrâ yumuşak huylu atın çiftesi pektir	Allah’a sığın yumuşak adamın gazabından; Zira yumuşak huylu atın çiftesi pektir.
Bed-asla necâbet mi verir hiç üniforma Zer-dûz palan vursan eşek yine eşektir	Soysuza soyluluk mu verir hiç üniforma, Altın semer koysan eşek yine eşektir.
Bed-mâye olan anlaşılır meclis-i meyde İşret güher-i âdemi temyîze mihenktir	Sütü bozuk olan anlaşılır içki meclisinde; İçki meclisi, insan cevherini anlamada mihenktir.
Milyonla çalan mesned-i izzetle ser-efrâz Birkaç kuruşun mürtekibin câyı kürektir	Milyonla çalan yüce makamlarda uçsun; Birkaç kuruşu çalanınsa yeri kürektir.
Îmân ile din akçedir erbâb-ı gınâda Nâmûs ü hamîyyet sözü kaldı fukarâda	İman ile din, paradır zenginlerde; Namus ve hamîyyet kaldı fakirlerde.

- **Karanlık aydınlıktan, yalan doğrudan kaçır
Güneş yalnız da olsa etrafına ışık saçır
Üzülme dooğruların kaderidir yalnızlık
Kargalar sürü ile kartallar yalnız uçar. (Ömer Hayyam)**
- **“İnsan arabaya benzetildiğinde bilgisi, motoru; edebi ve ahlaki da direksiyonudur. Motor ne kadar güçlü olsa da, direksiyon olmayınca o bir işe yaramıyor. O yüzden edep ve ahlâkın bu toplumun fertlerine öğretilmesi gerekiyor.” (Prof. Sabahattin Zaim)**
- **Katranı kaynatsan olur mu şeker
Herşey cinsi cinsine çeker
İyi iyilik, kötü kötülük eder
Köpek kapar, katır teper demişler. (Anonim)**
- **Îmândan ulu atâ olmaz, ve gurûrdan büyük hatâ olmaz.**
Tevbeden yig ibâdet olmaz, ve rızâdan gökçek tâ’at olmaz.
Tama’ ehli zelîl olur, ve dünyâdan geçen Halîl olur.
Her belâda ki sabr ola, ol safâyâ döner, ve her safâda ki gurûr ola, ol cefâyâ döner.
Her râhatün âfeti olur, ve her belânun râhatı olur. (Tazarru’nâme)
- Napoleon’un hayatı, kuvvetli ve sarsılmaz bir iradenin neler yapabileceğini göstermiştir. Fakat bütün meziyetlerine rağmen muvaffak olamadı; **müthiş egoistliği hem kendisini, hem de Fransa’yı mahvetti** ve memleketi anarşi içinde bıraktı. Onun hayatından şu dersi çıkarmalıyız: Ne kadar enerji kullanılırsa kullanılsın kuvvet başklarının hayrına olmadıkça, hem sahibine, hem de millete zararlıdır. **Napoleon’un hedefi, “şan ve şeref”ti. (Samuel Smiles)**
- **Edeb bir tâc imiş nûr-i Hüdâ’dan,
Giy ol tâcı emin ol her belâdan**
- Büyük zatlar buyurmuşlardır ki: **“Güzel ahâk sahibi; hal ehli, eteği kısa, ıslahçı, doğru sözlü, az konuşan, çok taat eden, lüzumsuz işi ve hatası az olan, işi güzel, şefkatli, vakârlı, dayanıklı, sabırlı, kanaatkâr, şükür edici, güzel tabiatlı, ince kalpli, eli kısa, tamâi az, kimseye sövmeyen, giybet etmeyen, kötü konuşmayan, söz taşımayan; aceleci, kindar, kıskanç olmayan; işi güzel, güler yüzlü, şirin sözlü; sevgisi, kızgınlığı, öfkesi ve rızası Allah için olan kimsedir.” (İmam Gazâlî)**
- **Yûnus Emre Dîvanı’ından:**

Bir kez gönül yıkdun-ısa bu kılduğun namaz değül Yitmiş iki millet dahı elin yüzün yumaz değül >	Yol oldur ki doğru vara göz oldur ki Hakk’ı göre Er oldur alçakda dura yüceden bakan göz değül
--	---

Miskinlikde buldular kimde erlik var-ise Nerdüvandan yitdiler yüksekden bakar-ise	Gönül yüksekde gezer dem-be-dem yoldan azar Taş yüzine su sızar içinde ne var-ise
Ak sakallu pir koca bilemez hâli nice Emek yimesün hacca bir gönül yıkar-ise	Sağır işitmez sözi gice sanur gündüzi Kördür münkirin gözi âlem münevver-ise
Gönül Çalab'un tahtı gönüle Çalab bakdı İki cihan bedbahtı kim gönül yıkar-ise	Sen sana ne sanursan ayruğa da anı san Dört kitabun ma'nâsı budur eğer var-ise

(nerdüvan: merdiven, dem-be-dem: zaman zaman, dâima, münevver: nurlu, aydınlık)

Kevser havzına dalanlar ölmezden öndin ölenler Nefsini düşmen bilenler konar Tûbâ dallarına	Tûbâ dalından uçanlar yüce makamlar geçenler “Şarâben tahûr” içenler banmaz dünyâ ballarına
--	--

(öndin: önce, önden, Tûbâ: Cennet'te bir ağaç, iyilik, şarâben tahûr: tertemiz içecekler)

Kimde kim doğruluk var Hak Çalab anı sever İki cihâne yarar ol erün sermâyesi >	Doğruluk mancınığını istiğfâr taşıyla Doğru vardı atıldı yıkıldı nefis kal'ası
İnsan aldangucları bilün çokdur bu yolda Nefsine uyanların gitmez yüzi karası	

(aldanguç: aldatıcı)

***

Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur:

- Ben, (başka değil, sadece) (iyi), **güzel ahlâkı tamamlamak (uygulamak) için gönderildim.** (İbn Hanbel)
- **Müminlerin iman bakımından en mükemmeli, ahlâk bakımından en güzel olanıdır.** (Ebû Dâvûd)
- **Mizanda, güzel ahlâktan daha ağır (gelecek) hiç bir şey yoktur.** (Buhârî)
- Allah sizin dış görünüşlerinize ve mallarınıza bakmaz, bilakis kalplerinize ve amellerinize bakar. (Müslim)
- İzzet ve celâl sahibi Allah şöyle buyurdu: ‘Kulum iyi bir iş yapmaya niyet eder de yapmazsa ona bir iyilik (sevabı) yazarım. Ama onu yaparsa **on kattan yedi yüz kata kadar** iyilik (sevabı) yazarım. Eğer (kulum) bir kötülük yapmaya niyet eder de yapmazsa onu (bir günah olarak) yazmam. Fakat onu yaparsa ona bir kötülük (günahı) yazarım. (Müslim, Buhârî)
- ...**İyilik**, gönlü huzura kavuşturan ve içe sinen şeydir; kötülük ise, insanlar sana fetva verseler (onaylasalar) bile, gönlü(nü) huzursuz eden ve iç(in)de bir kuşku bırakan şeydir. (Dârimî)
- ...Bilin ki! Vücutta öyle bir et parçası vardır ki o, iyi (doğru ve düzgün) olursa bütün vücut iyi (doğru ve düzgün) olur; o bozulursa bütün vücut bozulur. Bilin ki! O, **kalptir.** (Buhârî)
- **Hediyeleşin.** Çünkü hediye, gönülden kını söküp atar... (Tirmizî)
- Allah için sizden bir şey isteyene verin, sizi **davet edene icabet edin**, size hediye verene karşılık verin. Karşılık verecek bir şey bulamazsanız, onun için dua edin. (İbn Hanbel)
- Ziyaret için bir **hastanın** yanına girdiğinizde iyileşeceğini söyleyerek moralini yükseltin. Gerçi bu söz hiçbir şeyi önlemez fakat onun gönlünü hoşnut eder. (Tirmizî)
- Ziyaret için bir hastanın yanına girdiğinde ondan senin için **dua** etmesini iste. Zira onun duası, meleklerin duası gibidir.”(İbn Mâce)
- Allah’ım, senden hidayet, takva, iffet ve gönül zenginliği istiyorum. (Müslim)
- Allah Resûlüne (sav) insanların cennete gitmesine en çok vesile olan amelin ne olduğu soruldu. Resûlullah, “Allahtan sakınmak ve güzel ahlâk.” buyurdu. (Tirmizî)
- Faziletlerin en üstünü, seninle akrabalık bağlarını kesenle ilişkini sürdürmen, sana vermeyene vermen, sana kötü söz söyleyeni bağışlamandır. (İbn Hanbel)
- Allah, her işte ihsanı (güzel davranmayı) emretmiştir... (Tirmizî, Müslim)

- Kim Allah için sever, Allah için nefret eder, Allah için verir, Allah için (kötülüklerle) engel olursa, imanını kemale erdirmiş olur. (*Ebû Dâvûd*)
- Güçlü kimse, insanları güreşte yenen değil, bilakis öfke anında kendisine hâkim olandır.
- ...Kim sabrederse, Allah ona dayanma gücü verir. Kimseye **sabır**dan daha hayırlı ve daha geniş bir ikram verilmemiştir. (*Müslim*)
- İnsanlık, ilk günden beri bütün peygamberlerin üzerinde ittifak ettikleri bir söz bilir: Şayet utanmıyorsan, dilediğini yap! (*Buhârî*)
- İman, yetmiş küsur parçadır. **Hayâ** da imandan bir parçadır. (*Müslim*)
- Her dinin (kendine özgü) bir ahlâkı vardır; İslâm ahlâkı(nın özü) hayâdır. (*İbn Mâce*)
- Arsızlık nerede ve kimde olursa olsun çirkinleştirir; hayâ ise nerede ve kimde olursa olsun zarifleştirir. (*Tirmizî*)
- Doğruluktan ayrılmayın. Çünkü **doğruluk (insanı) iyiliğe, iyilik de cennete götürür**. Kişi devamlı doğru söyler ve doğruluktan ayrılmazsa Allah katında ‘doğru/sıddîk’ olarak tescillenir. Yalandan sakının! Çünkü yalan (insanı) kötülüğe, kötülük de cehenneme götürür. Kişi devamlı yalan söyler, yalan peşinde koşarsa Allah katında ‘yalancı/kezzâb’ olarak tescillenir. (*Müslim*)
- ...Bir insanın kalbinde cimrilik ve iman asla bir arada bulunmaz. (*Nesâî*)
- **Bozguncu, cimri ve yaptığı iyiliği başa kakan** kimse cennete giremez. (*Tirmizî*)
- Emanete riayet etmeyenin imanı yoktur; ahde vefa göstermeyenin ise dini yoktur. (*İbn Hanbel*)
- Kardeşinle (düşmanlığa varan) tanışmaya girme, onunla (kırıcı şekilde) şakalaşma ve ona yerine getiremeyeceğin sözü verme. (*Tirmizî*)
- Bana kendi adınıza altı şeyin güvencesini verin, ben de size **cennetin güvencesini** vereyim: Konuştuğunuzda doğru söyleyin, söz verdiğinizde sözünüzü tutun, size (bir şey) emanet edildiğinde ona riayet edin, iffetinizi koruyun, gözlerinizi (bakılması yasak olandan) sakının ve ellerinizi (haramdan) çekin. (*İbn Hanbel*)
- ...Allah, affeden bir kulunun ancak şerefini artırır... (*Müslim*)
- ...Müslüman kardeşini küçük görmesi kişiye kötülük olarak yeter. (*Ebû Dâvûd*)
- Sizden biri, **kendisi için istediğini (Müslüman) kardeşi için de istemedikçe** (gerçek anlamda) iman etmiş olamaz. (*Buhârî*)
- Bir kul/kişi bir başka kişinin/kulu(n ayıbını) dünyada örterse, Allah da kıyamet günü onu(n ayıbını) örter. (*Müslim, İbn Hanbel*)
- Hasetten sakının. Çünkü **ateşin odunu yakıp tükettiği gibi haset de iyi amelleri yakar**, bitirir. (*Ebû Dâvûd, İbn Mâce*)
- (Şayet) biriniz, mali imkanlar bakımından ve bedenen kendisinden daha iyi durumda olanlara (imrenip) bakacak olurs; bir de (bu yönlerden) kendisinden daha kötü durumda olanlara baksın! (*Buhârî, Müslim*)
- **Münafığın alâmeti** üçtür: Konuştuğunda yalan söyler, kendisine bir şey emanet edildiğinde ihanet eder, söz verdiğizaman sözünde durmaz. (*Buhârî, Müslim*)
- ...Müslüman, Müslüman’ın kardeşidir. Ona zulmetmez, onu yardımsız bırakmaz ve onu hor görmez. (*Müslim*)
- ...**Mazlumun bedduasından sakın**. Çünkü onunla Allah arasında perde yoktur. (*Buhârî, Müslim*)
- **Kardeşinin yüzüne gülümsemen senin için sadakadır**, iyilik ile emretmen ve kötülüklerden nehyetmen sadakadır, bir kimseye yolunu kaybettiği yerde yol göstermen sadakadır, yoldan taşı, diken ve kemiği gidermen senin için sadakadır, kendi kovandan kardeşine boşaltman sadakadır. (*Buhârî, Müslim, Tirmizî*)
- Kim İslâm’da güzel bir öncülük eder ve kendisinden sonra bununla amel edilirse kendisinden sonra o işi yapanlar gibi sevap alır. Üstelik onların sevaplarından da bir şey eksilmez. Kim de İslâm’da kötü bir davranışa ön ayak olur ve kendisinden sonra bununla amel edilirse, kendisinden sonra onu yapanlar gibi günah alır. Onların günahlarından da bir şey eksilmez. (*Müslim*)

Kur’ân-ı Kerîm’den âyetler:

Andolsun, **Allah’ın Resûlünde sizin için**; Allah’a ve ahiret gününe kavuşmayı uman, Allah’ı çok zikreden kimseler için **güzel bir örnek vardır**. (*Ahzâb, 33/21*)

Sen elbette yüce bir ahlâk üzeresin. (*Kalem, 68/4*)

Andolsun, size kendi içinizden öyle bir peygamber gelmiştir ki, sizin sıkıntıya düşmeniz ona çok ağır gelir. **O, size çok düşkün, mü'minlere karşı da çok şefkatli ve merhametlidir.** (*Tevbe, 9/128*)
(Ey Muhammed!) **Seni ancak âlemlere rahmet olarak gönderdik.** (*Enbiyâ, 21/107*)

34. İyilikle kötülük bir olmaz. Kötülüğü en güzel bir şekilde sav. Bir de bakarsın ki, seninle arasında düşmanlık bulunan kimse sanki sıcak bir dost oluvermiştir.

35. Bu güzel davranışa ancak sabredenler kavuşturulur. Buna ancak (hayırdan ve olgunluktan) büyük payı olanlar kavuşturulur. (*Fussilet, 41/34-35*)

1, 2. Mal toplayan ve onu durmadan sayan, insanları arkadan çekiştiren, kaş göz işaretiyle alay eden her kişinin vay hâline! (*Hümeze, 104/1-2*)

11. Ey iman edenler! Bir topluluk bir diğerini alaya almasın. Belki onlar kendilerinden daha iyidirler. Kadınlar da diğer kadınları alaya almasın. Belki onlar kendilerinden daha iyidirler. **Birbirinizi karalamayın, birbirinizi (kötü) lakaplarla çağırmayın.** İmandan sonra fasıklık ne kötü bir namdır! Kim de tövbe etmezse, işte onlar zâlimlerin ta kendileridir.

12. Ey iman edenler! Zannın birçoğundan sakının. Çünkü zannın bir kısmı günahtır. **Birbirinizin kusurlarını ve mahremiyetlerini araştırmayın. Birbirinizin gıybetini yapmayın.** Herhangi biriniz ölü kardeşinin etini yemekten hoşlanır mı? İşte bundan tiksindiniz! Allah'a karşı gelmekten sakının. Şüphesiz Allah tövbeyi çok kabul edendir, çok merhamet edendir. (*Hucurât, 49/11-12*)

151. (Ey Muhammed!) De ki: "Gelin, Rabbinizin size haram kıldığı şeyleri okuyayım: O'na hiçbir şeyi ortak koşmayın. Anaya babaya iyi davranın. Fakirlik endişesiyle çocuklarınızı öldürmeyin. Sizi de onları da biz rızıklandırırız. (Zina ve benzeri) çirkinliklere, bunların açığına da gizlisine de yaklaşmayın. Meşrû bir hak karşılığı olmadıkça, **Allah'ın haram (dokunulmaz) kıldığı canı öldürmeyin.** İşte size Allah bunu emretti ki aklınızı kullanasınız."

152. Rüşdüne erişinceye kadar yetimin malına ancak en güzel şekilde yaklaşın. Ölçüyü ve tartıyı adaletle tam yapın. Biz herkesi ancak gücünün yettiği kadarıyla sorumlu tutarız. (Birisi hakkında) konuştuğunuz zaman **yakınınız bile olsa âdil olun.** Allah'a verdiğiniz söz tutun. İşte bunları Allah size öğüt almanız diye emretti. (*En'âm, 6/151-152*)

Medyen halkına da kardeşleri Şu'ayb'ı peygamber olarak gönderdik. Dedi ki: "Ey kavmim! Allah'a kulluk edin. Sizin için O'ndan başka hiçbir ilâh yoktur. Rabbinizden size açık bir delil gelmiştir. **Artık ölçüyü ve tartıyı tam yapın. İnsanların mallarını eksiltmeyin. Düzene sokulduktan sonra yeryüzünde bozgunculuk etmeyin.** İnananlar iseniz bunlar sizin için hayırlıdır." (*A'râf, 7/85*)

29. Eli sıkı olma, büsbütün eli açık da olma. Sonra kınanır ve çaresiz kalırsın.

32. Zinaya yaklaşmayın. Çünkü o, son derece çirkin bir iştir ve çok kötü bir yoldur.

37. Yeryüzünde böbürlenerek yürüme. Çünkü sen yeri asla yaramazsın, boyca da dağlara asla erişemezsin. (*İsrâ, 17/29, 32, 37*).

21. Ey iman edenler! Şeytanın adımlarına uymayın. Kim şeytanın adımlarına uyarsa, bilsin ki **o hayâsızlığı ve kötülüğü emreder.** Eğer Allah'ın size lütfü ve merhameti olmasaydı, sizden hiçbiriniz asla temize çıkamazdı. Fakat Allah, dilediği kimseyi tertemiz kılar. Allah, hakkıyla işitendir, hakkıyla bilendir.

26. Kötü kadınlar, kötü erkeklere; kötü erkekler de kötü kadınlara; temiz kadınlar temiz erkeklere, temiz erkekler de temiz kadınlara lâyıktır...

30. Mü'min erkeklere söyle, gözlerini haramdan sakınsınlar, ırzlarını korusunlar...

31. Mü'min kadınlara da söyle, gözlerini haramdan sakınsınlar, ırzlarını korusunlar... (*Nûr, 24/21, 26, 30-31*)